

**Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
НАПНУ**

**Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Національний університет
«Львівська політехніка»**

**Інститут права, психології та інноваційної освіти,
кафедра педагогіки та інноваційної освіти**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ І
ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ В ОСВІТНЬОМУ ТА НАУКОВОМУ
ПРОСТОРИ**

**Збірник тез доповідей за матеріалами
VI Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції**

3 листопада 2023 року

МУКАЧЕВО

УДК 373.2(063)

А 43

Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі: збірник тез доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 3 листопада 2023 р., Мукачево / Ред.кол.: Фенцик О.М. (гол.ред.) та ін. – Мукачево : МДУ, 2023. – 306 с.

**Рекомендовано до поширення в мережі Інтернет
науково-технічною радою Мукачівського державного університету
(протокол №9 від «23» листопада 2023 р.)**

Рецензенти:

Бондар Т.І. – д. пед. наук, професор, завідувач кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

Фізеші О.Й. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету.

У збірнику вміщено тези доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі». Учасники конференції розкривають проблеми педагогічної освіти та розвитку особистості, використання новітніх технологій та інновацій в освіті, виховання особистості в контексті сучасної освітньої парадигми, особливості психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців до реалізації завдань компетентнісного підходу в освітньому процесі, дидактико-методичного супроводу компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі, сучасного стану та перспективи розвитку дошкільної освіти в Україні, теорії і практики управління освітою, історії педагогіки.

Видання призначено для науковців, викладачів, аспірантів, студентів педагогічних навчальних закладів, працівників системи освіти.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність статистичної та іншої інформації, що надана в рукописах, та залишає за собою право не розділяти поглядів деяких авторів на ті чи інші питання, розглянуті на конференції.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, галузевої термінології, інших відомостей.

Редакційна колегія:

Атрощенко Т.О. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету.

Бобирева О.С. – доктор філософії з педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет

Добош Олена Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

Іванова Вікторія Вікторівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти, Мукачівський державний університет.

Пинзеник Олена Мафтеївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

Фенцик Оксана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

Швардак Маріанна Василівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

<i>Марія Черепаня</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ДИТЯЧИХ ПОСЕЛЕНЬ У ЗАКАРПАТТІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.	270
<i>Ганна Шена</i> ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ КРАЇН СКАНДИНАВІЇ	274
<i>Сабіна Шкріба</i> РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ І. ЮЩУКА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ ХХ – ХХІ СТОЛІТТЯ	279
РОЗДІЛ 10 ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ: ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ПРАКТИКА	
<i>Володимир Александрович</i> ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК НАУКОВА ДЕФІНІЦІЯ ТА ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ: ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО СУТНОСТІ	284
<i>Тетяна Атрощенко</i> ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ ВЧИТЕЛЯ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ СЬОГОДЕННЯ	288
<i>Ярослав Гарбич</i> ТЕОРЕТИЧНА, МЕТОДИЧНА ТА ПРАКТИЧНА ЦІННІСТЬ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ	291
<i>Андрея Йокоб</i> РОЛЬ ОБРАЗНО-ДІЄВИХ ТА ЕМПАТІЙНИХ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ	296
<i>Жанна Кислюк</i> ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ	301

Марія Черепаня

доктор філософії з педагогічних наук,
асистент кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет

ДІЯЛЬНІСТЬ ДИТЯЧИХ ПОСЕЛЕНЬ У ЗАКАРПАТТІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Історія становлення та розвитку закладів інтернатного типу в Україні загалом та, зокрема, в Закарпатті є важливим джерелом педагогічного досвіду, вивчення, аналіз та систематизація якого сприятиме осмисленню й усвідомленню сучасних процесів глобалізації в освіті та проектуванню її майбутнього. На шляху багатовікового становлення суспільства діяли різні форми суспільного виховання та освіти дітей, що потребували соціальної опіки та захисту: дитячі притулки, сиротинці, дитячі будинки, загальноосвітні школи-інтернати, спеціальні школи-інтернати для дітей з вадами розвитку, школи соціальної реабілітації тощо. Різноманітність форм суспільного виховання, розвиток мережі закладів інтернатного типу, які їх реалізували, відбувалися в контексті становлення людського суспільства, держави під впливом ряду економічних, соціальних, демографічних, освітньо-педагогічних, культурних, етнічних чинників тощо. З огляду на це, наше дослідження є актуальним, адже містить узагальнення власне європейського досвіду становлення інтернатної освіти та синтез різноманітних підходів у забезпеченні суспільного виховання дітей у Закарпатті в часі його перебування у складі різних європейських держав у першій половині ХХ століття. В межах публікації ми акцентуватимемо увагу на дитячих поселеннях як формі суспільного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

В історико-регіональному аспекті проблеми виникнення, становлення та розвитку інтернатних закладів, дитячих будинків і притулків досліджувалися А. Аблятиповим (становлення та розвиток інтернатних закладів АР Крим у 1920-2000 рр.), О. Ільченко (виховання дітей-безпритульників на Полтавщині в 20-

30 рр. ХХ ст.), О. Карпенко (розвиток опіки над дітьми у педагогічній теорії та практиці Польщі (ХХ-початок ХХІ ст.)), Н. Касьяною (боротьба з безпритульністю та бездоглядністю в Донбасі 1943-1953 рр.), М. Соловей (діяльність дитячих будинків Донбасу у 1943-1965 рр.), М. Черепанею (діяльність інтернатних закладів у Закарпатті першої половини ХХ ст.) та ін.

Аналіз нормативно-правової бази системи захисту дитинства в Австро-Угорській імперії, її управління та організація діяльності засвідчує, що в структурі Державних дитячих будинків, яким був наданий статус основних структурних елементів у системі захисту дитинства, слід виокремлювати їх філіали або підструктури – державні дитячі поселення (угорською: *állami gyermektelep*). Під поселенням потрібно розуміти громаду (здебільшого сільську – уточнення М.Ч.), в якій державним дитячим притулком здійснюється опіка не менше 30-ти дітей. Такі дитячі поселення можна було організовувати тільки в громадах, в яких працював лікар, діяла школа, а також проживало не менше 30-ти сімей, які б могли взяти на виховання дітей. Головне завдання створення державних дитячих поселень – це повна інтеграція вихованців не тільки до прийомної сім'ї, але й до громади, в якій вихованець проживав би після досягнення ним 15-річного віку [6, с. 104-105]. Переважно більшість вихованців з дитячих притулків передавали в сім'ї господарів-фермерів, в окремих випадках – у сім'ї ремісників, щоб у процесі виховання прийомна сім'я могла забезпечити й отримання вихованцями певних професійних навичок. Прийомні сім'ї одержували державну допомогу, але ця допомога була надзвичайно мізерною, майже символічною, оскільки угорська влада вважала, що прийомна сім'я, беручи на виховання дитину, повинна керуватися любов'ю, бажанням підтримати дитину, а не жити за рахунок коштів, що виділяються на її утримання.

Керівництво державним дитячим поселенням здійснювали окружний лікар, окружний інспектор і представник громади, в якій було створене дитяче поселення. З метою оптимальної організації та контролю дитячих поселень Міністерство внутрішніх справ у 1909 р. вирішило в межах регіональних

державних дитячих притулків організувати округи на основі територіального сусідства дитячих поселень [1, арк. 1-3]. Окружний лікар призначався керівництвом Мукачівського державного дитячого будинку з числа лікарів, які працювали в межах територіальної громади. На посаду окружного інспектора/-ки призначалися добродішні жінки з числа вчителів, які повинні були здійснювати постійний нагляд за дітьми, в тому числі й за новонародженими та хворими, які проживали в межах державного дитячого поселення. Зокрема, окружна інспекторка повинна контролювати, яким чином здійснюється виховання дитини, як прийомні батьки виконують свої функції, умови їх проживання, забезпеченість харчуванням, одягом тощо. До окружного інспектора з боку держави висувалися такі вимоги – компетентність у питаннях виховання дитини, вміння викликати довіру в прийомних батьків, стати добрим порадником для них. У кожній громаді створювалася наглядова рада, до складу якої входили окружний лікар, окружна інспекторка й представники громади (перевага надавалася жінкам), до компетенції якої належали здійснення функцій нагляду, патрунування та контролю за прийомними сім'ями [7, с. 161].

У підсумковому звіті Мукачівського державного дитячого будинку за 1918 р. вказано, що на закарпатській території діяло 22 дитячих поселення, в яких перебувало 1761 вихованців [2, арк. 4]. Вже за чехословацького періоду у звіті Мукачівського державного дитячого будинку за 1935-1936 н.р. подано інформацію, що в дитячих поселеннях на вихованні перебуває 1042 вихованці [3, арк. 31].

Слід зазначити, що відвідування шкіл дітьми, які перебували в закладах інтернатного типу, можна було легко відстежити; натомість школовідвідування дітьми, які перебували під опікою в дитячих поселеннях, проконтролювати було складніше: «в ходженню до школи згаданих дітей повстають часто перешкоди, а то з причини, що при невеликій нагороді, яка виплачується родинам за уміщення, змагаються декотрі з них využити побит дитини в их домашности употребленієм до дробної господарської праці, часто на шкоду ходженню до школы» [5, с. 62-63]. Тому, за погодженням з Міністерством соціальної опіки

Чехословаччини, на шкільних інспекторів була покладена ще одна функція – функція контролю за відвідуванням школи дітьми, які передані на виховання в дитячі поселення. Адміністрація Мукачівського державного дитячого притулку зобов'язувалася розробити інструкції для шкільних інспекторів щодо вирішення цього питання.

З боку чехословацького уряду приділялася увага й щодо можливостей створення дитячих притулків (поселень) з урахуванням національної приналежності дітей, адже виховання в рідному культурному середовищі сприятиме кращій соціалізації вихованців, адже «найбільш численними в Підкарпатській Русі є русини, тому й створення дитячих будинків для дітей цієї народності є вельми необхідним» [4, арк. 36]. До відкриття дитячих будинків передбачалося залучити місцеві осередки організації Червоного Хреста, а також соціально активних представників чеської інтелігенції, яка компактно проживала у Хусті й Рахові. Згодом, у 1926 р. дитяче поселення для русинських дітей було відкрите й у Великому Бичкові [4, арк. 9-10]. Щодо угорських дітей, то для них пропонували створити дитяче поселення у с. Варі (тут: сьогодні с. Варієво Берегівського району – М.Ч.) (лист № 3088/25 від 06.06.1925 р), у якому переважно мешкали «заможні мадярські родини інтелігентних землеробів» [4, арк. 37], які брали б активну участь у вихованні дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківської опіки. Створення дитячих поселень з урахуванням етнічних особливостей, на думку керівника Мукачівського державного дитячого будинку Й. Франтала, є необхідним з огляду на те, що саме там вихованці зможуть одержати «як справжнє родинне виховання, так і досить хорошу шкільну освіту» [4, арк. 3].

Отже, дитячі поселення були поширеною та ефективною на той час формою суспільної опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавлених батьківського піклування. Діти перебували тут під наглядом прийомних батьків, вчителів, окружного лікаря та окружного інспектора з питань соціальної опіки. Проживаючи в дитячому поселенні діти відвідували звичайну школу, мали можливість проживати та навчатися в рідномовному середовищі, а також

опанувати ремесло, щоб у майбутньому залишитися в громаді працювати та організувати власний побут.

Список використаних джерел

1. Мукачівський державний дитячий будинок, 1910-1917 рр. Переписка з Міністерством внутрішніх справ Угорщини про організування дитячих притулків. Державний архів Закарпатської області (ДАЗО).. Ф. 1489. Оп. 1. Спр. 15. Арк. 1-7.
2. Мукачівський державний дитячий будинок, 1919 р. Положення Мукачівського дитячого будинку. ДАЗО. Ф. 1489. Оп.1. Спр.32. Арк. 1-13.
3. Мукачівський державний дитячий будинок, 1935-36 рр. Статистичні відомості дитячого будинку за 1935 рік і переписка по цьому питанні. ДАЗО. Ф. 1489. Оп. 1. Спр. 161. Арк. 1-56.
4. Реферат Соціальної Опіки Підкарпатської Русі, м. Ужгород, 1923-1925 рр. Розпорядження Міністерства соціальної опіки і листування з Мукачівським дитячим будинком про відкриття і роботу дитячих оздоровчих колоній. ДАЗО. Ф. 37. Оп. 1. Спр. 258. Арк. 1-48.
5. Урядовий вестник школьного оддела цивильной управы Подкарпатской Руси. 15марта 1931. Рочникъ XI. Число 5.
6. Черепаня М. Діяльність інтернатних закладів Закарпаття (перша половина ХХ століття): монографія. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2022. 296 с.
7. Révai Nagy lexikona. Az Ismeretek Enciklopédiája. Huszon egy kötetben. IX kötet. Budapest, Révai testvérek irodalmiin tézet részvény társaság, 1913. 810 old.

Ганна Шена

спеціальність 013 Початкова освіта
другий (магістерський) рівень вищої освіти,
Мукачівський державний університет
(науковий керівник: **професор Октавія Фізеші**)

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ КРАЇН СКАНДИНАВІЇ

Розвиток вітчизняної освіти ХХІ століття відбувається в тісному взаємозв'язку з освітніми практиками, що реалізуються високорозвиненими європейськими країнами, до яких належать Данія, Норвегія, Швеція. Ці країни належать до країн Скандинавії як географічного регіону Північної Європи, що утворений на основі спільного етнокультурного спадку Північної Німеччини та північно-германськими мовами. Скандинавські країни традиційно вважаються країнами з високим рівнем добробуту та якості життя, що не в останню чергу зумовлено увагою з боку держав до розвитку системи освіти, її постійного вдосконалення відповідно до вимог розвитку демократичного суспільства,

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>